

Доповідь

президента Національної академії правових наук України В. Я. Тація на загальних зборах Академії, що відбулися 4 березня 2011 року

2010 рік багато в чому був визначним як для нашої держави, так і для нашої наукової установи. На початку року Указом Президента України Академії правових наук України було присвоєно почесне звання національної. Відповідно до законодавства статус національної надається установі, яка досягла найвищих показників у своїй діяльності щодо використання інтелектуального потенціалу нації, реалізації ідеї національного відродження і розвитку України і є провідною серед галузевої групи закладів гуманітарної сфери. Це рішення засвідчило визнання державою провідної ролі Академії у забезпеченні комплексного розвитку правової науки, проведенні наукових досліджень у галузі держави і права та значного внеску в підготовку наукових кадрів.

Водночас висока оцінка діяльності Академії та сприяння розвитку науки з боку керівництва держави вимагає ще більш продуктивної та відповідальної праці на благо українського народу.

Минулого року Академія продовжувала розширення мережі наукових установ, залучення до наукових досліджень провідних фахівців з усіх регіонів України. Постановою Кабінету Міністрів України від 2 березня 2010 р. засновано Науково-дослідний інститут правового забезпечення інноваційного розвитку, а рішенням президії Академії від 26 березня 2010 р. утворено Південний регіональний науковий центр.

Національна академія правових наук України звернулася до Президента України з проханням збільшити чисельність членів Академії, зокрема для формування складу Південного регіонального центру. Президент підтримав ініціативу Академії і 24 вересня відбулися вибори нових членів Академії. На 31 вакантне місце претендувало 87 осіб. Кандидатів на наявні вакансії членів Академії висували всі регіони України (Київ, Харків, Донецьк, Дніпропетровськ, Кіровоград, Луганськ, Маріуполь, Одеса, Сімферополь, Львів, Ужгород, Чернівці тощо), 40 провідних наукових і навчальних закладів України. Це були найбільш представницькі вибори за весь час існування Академії. За результатами голосування було обрано 5 академіків та 21 члена-кореспондента.

У загальнодержавному вимірі минулий рік запам'ятався початком найбільш масштабних за всі часи незалежності державно-правових реформ. Значною мірою за рік реформовано вітчизняну судову систему, розпочато реалізацію новітніх підходів у реформуванні бюджетної, податкової та пенсійної системи, сфери соціального забезпечення. Відповідно до Указу Президента України «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади» розпочато докорінну перебудову адміністративного апарату з метою усунення дублювання повноважень центральних органів виконавчої влади, забезпечення скорочення чисельності управлінців та підвищення ефективності державного управління.

Національна академія правових наук України робить свій внесок у проведення державно-правових перетворень. Так, на замовлення Адміністрації Президента України президією Академії було утворено 7 робочих груп із метою розробки найважливіших нормативних актів, спрямованих на реалізацію соціально-економічних та правових реформ, передбачених програмою Президента України та Кабінету Міністрів України. До складу робочих груп увійшло близько 70 провідних фахівців Національної академії правових наук України та Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого.

За період роботи (а це всього півроку) було розроблено більше 20 нормативно-правових та програмних актів. Зокрема, проект Інноваційного кодексу України, проект Закону України «Про центральні органи виконавчої влади», проект Закону України «Про внесення змін до Закону України “Про Кабінет Міністрів України”», проект змін до Закону України «Про місцеве самоврядування», проект Кодексу поведінки державного службовця, пропозиції щодо змін до Закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування», проект Закону України «Про кримінологічну експертизу проектів нормативно-правових актів».

Усі розроблені законодавчі акти було направлено до Адміністрації Президента України.

Загалом Інститути Академії брали участь у розробленні понад 100 проектів законів та інших нормативно-правових актів за власною ініціативою та за дорученнями органів державної влади та місцевого самоврядування.

Академіки та члени-кореспонденти Національної академії правових наук України самостійно взяли участь у розробці 152 проектів законів та інших нормативно-правових актів. Серед них слід відзначити проекти законів України «Про поліцію», «Про вищу освіту» (О. М. Бандурка), проекти законів України «Про обрання судді» та «Про звіль-

нення суддів» (С. В. Ківалов), проект Закону України «Про енергетичний моніторинг» (В. Я. Настюк), проект Закону України «Про порядок виконання рішень та висновків Конституційного Суду України Верховною Радою України» (А. О. Селіванов).

Провідні фахівці установ Академії на постійній основі беруть участь у діяльності 42 робочих груп із розробки законів та інших нормативно-правових актів, створених з ініціативи центральних органів державної влади. Серед них слід виділити такі групи:

1. Робоча група з питань удосконалення законодавства про вибори (членами групи є В. Я. Тацій, Ю. С. Шемшученко, О. Л. Копиленко, В. Т. Маляренко та В. М. Шаповал).

2. Робоча група з питань судової реформи (членами групи є С. В. Ківалов, М. І. Козюбра, О. Л. Копиленко, Н. С. Кузнєцова, В. Т. Маляренко, В. Т. Нор, Д. М. Притика, О. Д. Святоцький, В. Я. Тацій).

3. Робоча група з питань реформування кримінального судочинства (членами робочої групи є С. В. Ківалов, В. В. Коваленко, О. Л. Копиленко, В. Т. Маляренко, Д. М. Притика, В. Я. Тацій, В. П. Тихий).

4. Комісія зі зміцнення демократії та утвердження верховенства права (членами комісії є С. П. Головатий, С. В. Ківалов, М. І. Козюбра, О. В. Петришин).

Цей напрям роботи установ повинен стати одним із головних, якщо не найголовнішим. За результатами розробки законопроектів і держава, і президія Академії будуть оцінювати ефективність діяльності кожного інституту.

Крім цієї науково-прикладної діяльності установи Академії проводили планові фундаментальні дослідження, які фінансуються з Державного бюджету. Загалом дослідження здійснювалися за 37 фундаментальними темами, з яких 9 було завершено.

За умовами договорів усі науково-дослідні інститути зобов'язані не лише виконати дослідження та надати президії відповідний звіт, а й впроваджувати їх результати у державно-правову практику шляхом надання органам державної влади проектів законодавчих актів, науково-правових експертиз та висновків, пропозицій щодо вдосконалення правозастосовної практики тощо. Разом з тим інститути зобов'язані відслідковувати стан впровадження кожної теми протягом 3-х років після її завершення.

Узагальнюючи, варто констатувати, що всі науково-дослідні установи виконали, а за багатьма параметрами і перевиконали заплановані показники.

Результати різноманітної наукової діяльності Академія доводить до відома громадськості та всіх зацікавлених суб'єктів шляхом видан-

ня наукових, науково-практичних та навчальних робіт. У 2010 році було підготовлено декілька знакових для всієї України видань.

По-перше, це підготовка другого, доповненого й переробленого видання 5-томної наукової праці «Правова система України: історія стан та перспективи» російською мовою. Перше видання здобуло чимало позитивних відгуків із боку науковців та практичних працівників. Тому для поширення здобутків вітчизняної юридичної науки в інших країнах було прийнято рішення доопрацювати та оприлюднити друге видання російською мовою.

По-друге, у ході попереднього засідання президії було прийнято рішення про підготовку оновленого Науково-практичного коментаря до Конституції України. Це рішення обумовлено декількома причинами. З моменту виходу першого коментаря Конституції у 2003 році минуло вже понад 7 років. За цей час у конституційно-правовому полі відбулися значні зміни — достатньо згадати лише прийняття у 2004 та скасування у 2010 році змін до Конституції. Жодна інша наукова установа за цей час не змогла підготувати подібне видання. До того ж у 2011 році виповнюється 15 років з дня прийняття Конституції України та 20 років з дня проголошення незалежності.

Коментар до Конституції України буде гідним подарунком юристів Національної академії правових наук України державі та суспільству.

Не можна не згадати у цьому контексті безпрецедентний випадок, який трапився наприкінці 2010 року. Мова йде про викриття плагіату Науково-практичного коментаря до Конституції України, виданого Академією у 2003 році. Нікому не відомий студент магістратури Національного університету імені Т. Г. Шевченка (якого вже відраховано з ВНЗ) видав під власним ім'ям коментар до Конституції України, який майже на 90 % ідентичний коментарю, виданому Академією 2003 року. Причому вказано, що загальне редагування цього видання начебто здійснив професор В. Л. Мусіяка, який офіційно повідомив Академію, що не має до цього видання жодного стосунку і не давав згоди бути редактором коментаря. Згодом з'ясувалося, що цей студент протягом останніх 3-х років видав під власним ім'ям 17 різноманітних підручників, навчальних посібників, науково-практичних коментарів практично з усіх галузей права.

Від імені авторського колективу О. В. Петришин, Н. С. Кузнєцова та М. П. Кучерявенко опублікували розлогі статті у провідних юридичних виданнях («Юридичний вісник», «Голос України»), оприлюднивши цей ганебний випадок, і закликали всю юридичну громадськість дати адекватну відповідь плагіатору.

Академія звернулася до органів прокуратури із проханням провести необхідну перевірку та порушити відповідно до законодавства кримінальну справу. На наш погляд, ці дії прямо підпадають під ст. 176 Кримінального кодексу України «Порушення авторського права і суміжних прав», а можливо і ст. 190 «Шахрайство. Також підготовлено цивільний позов для захисту майнових та особистих немайнових прав авторського колективу.

Інформаційним проривом можна назвати підготовку одночасно трьома мовами — українською, російською та англійською юридичного журналу «Право України», що було здійснено за тісної співпраці та підтримки з боку Національної академії правових наук України.

Загалом Національна академія правових наук України у 2010 році повністю виконала план результативних показників із випуску друкованої продукції за всіма бюджетними програмами.

Однак, як показує практика, робота Академії не вичерпується реалізацією передбачених паспортами бюджетних програм показників. Загалом члени Національної академії правових наук України та науковці її структурних підрозділів у 2010 році опублікували понад 440 одиниць друкованої продукції, підготовленої як одноособово, так і у співавторстві, загальним обсягом понад 1000 друк. арк., з яких: 17 монографій, 6 підручників, 8 навчальних та практичних посібників, 3 брошури, 7 словників, 1 довідник, 4 науково-практичних коментарі законодавства, 5 збірників наукових праць, 3 аналітичні матеріали, близько 420 наукових статей та тез наукових доповідей.

У багатогранній видавничій діяльності Академії помітне місце посідає видавництво «Право». Серед книг, що вийшли друком у 2010 році, — 106 різноманітних видань, зокрема, 32 монографії, 21 підручник та навчальний посібник, 17 навчально-методичних посібників, 17 періодичних видань, 8 збірок нормативно-правових актів, 4 перевидання та 7 довідкових видань загальним обсягом понад 1400 друк. арк.

Видавництво «Право» поступово стає одним із провідних видавництв України юридичного спрямування.

Одним із статутних завдань Академії є виконання замовлення центральних органів державної влади стосовно розроблення засад наукової та правової політики, вивчення та узагальнення механізмів реалізації законодавчих актів, підготовка практичних рекомендацій щодо вдосконалення їх діяльності. Установи Академії досить плідно співпрацюють із Президентом України, Верховною Радою України, її комітетами, Кабінетом Міністрів України, Радою національної безпеки

та оборони, Фондом держмайна, Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини, Міністерством юстиції України, Міністерством освіти і науки України, Міністерством економіки України, Міністерством фінансів України, іншими міністерствами та центральними органами державної влади.

Структурні підрозділи Академії значну увагу приділяли співпраці з вищими судовими органами — Конституційним Судом України, Верховним Судом України, Вищим адміністративним судом України, Вищим господарським судом України, а також із правоохоронними органами — Службою безпеки України, Генеральною прокуратурою України, Міністерством внутрішніх справ України, Державним департаментом з питань виконання покарань тощо.

Так, протягом 2010 року для центральних органів державної влади було підготовлено 178 наукових висновків, пропозицій, рекомендацій та експертиз.

44 науковці Академії протягом багатьох років є постійними науковими консультантами та членами науково-експертних рад, що працюють при центральних органах державної влади. У 2010 році п'ять науковців (Ю. П. Битяк, А. П. Гетьман, О. О. Погрібний, О. В. Петришин, В. П. Тихий) стали консультантами Комітету Верховної Ради України з питань правової політики.

Члени Академії тісно співпрацюють із Вищою атестаційною комісією. О. В. Петришин, О. Л. Копиленко, В. М. Шаповал є членами президії, багато науковців Академії працюють у експертних комісіях ВАК. Унаслідок реорганізації роботи ВАК згідно з Указом Президента України у 2011 році необхідно розробити та внести пропозиції щодо вдосконалення правового регулювання атестації наукових кадрів вищої кваліфікації.

Представники Академії входять до складу Атестаційної колегії Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, у межах якої здійснюється атестація наукових та педагогічних працівників.

Академія тісно співпрацює не лише з центральними органами державної влади, а й із місцевими та органами місцевого самоврядування. З метою підвищення ролі правової науки в розробці та реалізації ефективної регіональної політики та координації наукових досліджень у галузі держави та права всіх установ Академією було створено 3 регіональних наукових центри: Донецький (голова — В. К. Мамутов), Західний (голова — В. Т. Нор) та Південний (голова — С. В. Ківалов). Одним із головних завдань регіональних наукових центрів є планування та координація науково-дослідної діяльності у галузі держави та права членів (академіків) та членів-кореспондентів Академії, а також

усіх установ Академії (лабораторій, інших наукових підрозділів), що розташовані у відповідних регіонах.

2011 рік повинен стати роком становлення та налагодження ефективної роботи створених регіональних центрів. Для цього в апараті президії утворюється новий відділ — регіональних наукових зв'язків, у якому передбачено по дві штатні посади на кожен центр. Зі свого боку керівникам центрів необхідно вирішити питання з розміщення центрів, їх оснащення, налагодження співпраці з місцевими державними адміністраціями, органами місцевого самоврядування, судовими та правоохоронними структурами, навчальними та науковими закладами.

У звітному періоді установами Академії здійснено цілу низку наукових досліджень для Харківської обласної державної адміністрації, Харківської обласної ради, Харківської міської ради, а також проведено наукові дослідження для обласних, міських та районних правоохоронних і судових органів багатьох областей України.

Так, для органів державного управління на місцях, органів місцевого самоврядування, правоохоронних та судових органів, державних підприємств, установ та організацій, навчальних закладів здійснено: розробку проектів нормативно-правових актів, їх наукову експертизу, аналіз чинного законодавства з окремих питань, надано пропозиції щодо його вдосконалення, консультації тощо.

У цілому за звітний період на замовлення регіонів було проведено 77 наукових досліджень, за якими надані експертні висновки, пропозиції та зауваження.

З метою обговорення актуальних питань правознавства, що розробляються в рамках тем наукових досліджень, регулярно проводилися наукові конференції, семінари, «круглі столи» тощо.

У 2010 році президія Академії та її Інститути виступили організаторами та співорганізаторами 39 наукових заходів — конференцій, семінарів, «круглих столів», читань. Члени Національної академії правових наук України та науковці її структурних підрозділів взяли участь у 366 наукових заходах.

Важливою подією у науковому житті Академії стало проведення 27–28 травня 2010 року міжнародного симпозіуму «Праворозуміння: питання теорії, правової політики і юридичної практики», в якому взяли участь представники провідних наукових установ України, Російської Федерації і Республіки Білорусь.

На симпозіумі було оприлюднено понад 100 доповідей та повідомлень, підготовлених представниками 41 вищого навчального закладу

і провідних наукових установ України, Російської Федерації і Республіки Білорусь. Серед учасників симпозіуму було понад 40 докторів юридичних наук з теорії держави і права та філософії права.

У рамках пленарного засідання і тематичних секцій симпозіуму відбулися плідні наукові дискусії за такими основними напрямками: філософські і загальнотеоретичні основи праворозуміння; історичні та порівняльні аспекти праворозуміння; правова політика і юридична практика: особливості взаємовпливу.

Жодна установа не може існувати та ефективно розвиватися без належного фінансування. У 2010 році Академія була профінансована з Державного бюджету на 30 млн 100 тис. грн, що майже на 3 млн більше, ніж 2009 року. Незважаючи на цей приріст, Академія відчувала та відчуває суттєву нестачу фінансування. Так, обрані у вересні 2010 році члени Академії досі не отримують передбачених законодавством виплат. Академія зі свого боку надала всі необхідні документи до міністерств та Кабінету Міністрів України та чекає позитивного вирішення цього питання.

За існуючих економічних реалій жодна установа не повинна сподіватися виключно на бюджетне фінансування. Необхідно постійно приділяти увагу пошуку позабюджетних джерел фінансування. Наукові установи Академії шляхом укладення господарських договорів на виконання наукових досліджень, проведення експертиз надають послуги наукового та юридичного характеру зацікавленим державним та недержавним організаціям.

Так, у звітному періоді установи Академії уклали господарські договори на загальну суму 1 млн 58 тис. грн.

У розрізі кожної установи:

Науково-дослідний інститут інтелектуальної власності — 353, 802 тис. грн; Науково-дослідний центр правової інформатики — 351,9 тис. грн; Інститут вивчення проблем злочинності — 210,155 тис. грн; Київський регіональний центр — 62,500 тис. грн; Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва — 49,6 тис. грн; Науково-дослідний інститут правового забезпечення інноваційного розвитку — 17, 5 тис. грн; Науково-дослідний інститут державного будівництва та місцевого самоврядування — 12,9 тис. грн.

Проте у 2009 році ситуація була значно кращою — установи Академії заробили понад 2 млн 500 тис. грн (зменшення за рік майже на 1,5 млн грн).

Директорам установ необхідно терміново звернути увагу на цей напрям роботи інститутів та вдосконалювати його.

Протягом 2010 року за значний особистий внесок у реалізацію державної правової політики, реформування правової системи та законодавства України, підготовку висококваліфікованих фахівців, розвиток вітчизняної науки, формування правової культури населення, підвищення правосвідомості науковці Національної академії правових наук України були відзначені високими державними та урядовими нагородами.

Орденем «За заслуги» III ступеня були нагороджені академіки Ю. С. Шемшученко, О. О. Погрібний, О. Л. Копиленко, А. О. Селіванов; Почесною Грамотою Кабінету Міністрів О. В. Петришин, О. В. Скрипнюк;

Лауреатом Премії Кабінету Міністрів України за особливі досягнення молоді у розбудові України став член-кореспондент Р. О. Стефанчук.

Грамотою Верховної Ради України «За заслуги перед українським народом» нагороджені академік В. Т. Нор, член-кореспондент О. П. Орлюк.

Почесною грамотою Верховної Ради України нагороджено члена-кореспондента В. В. Коваленка.

Подякою Президента України був відзначений академік В. С. Щербина.

Подякою Прем'єр-міністра України була відзначена член-кореспондент І. О. Кресіна.

Лауреатами Премії імені Ярослава Мудрого у 2010 році стали: академіки А. О. Селіванов, О. В. Скрипнюк, М. В. Цвік, Ю. М. Грошевський, член-кореспондент В. Я. Настюк.

Медаллю «65 років Перемоги у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 років» нагороджені академіки: В. І. Семчик, М. Я. Сегай, члени-кореспонденти Г. О. Мурашин, О. І. Процевський, Є. Л. Стрельцов.

На 2011 рік запланована значна за обсягом та відповідальна робота. Варто окреслити її напрями.

1. Одним із головних завдань Академії є науково-консультативний супровід діяльності Конституційної Асамблеї, утвореної відповідно до Указу Президента України від 21 лютого 2011 року. Метою Асамблеї є: підготовка пропозицій щодо вдосконалення конституційного регулювання суспільних відносин, забезпечення максимальної демократичності та деполітизації цього процесу, а також започаткування широкого обговорення конституційних ініціатив, залучення до нього громадськості, вчених, міжнародного експертного середовища.

До складу Науково-експертної групи Конституційної Асамблеї увійшло 7 членів Академії — В. П. Колісник, О. Л. Копиленко, В. Т. Маляренко, В. Т. Нор, В. Я. Тацій, В. П. Тихий, Ю. С. Шемшученко.

Проте всі члени та науково-дослідні установи Академії повинні взяти активну участь у розробці, обговоренні та вдосконаленні змін до Конституції України.

У червні необхідно організувати та провести на базі Національної академії правових наук України представницьку наукову конференцію із зазначених питань за участю провідних конституціоналістів, державних діячів та практичних працівників.

2. Суттєвого вдосконалення потребує не лише Конституція, а й багато інших визначальних для правової системи нормативних актів. Не можна не погодитися з негативною оцінкою Президентом України стану законодавчого забезпечення в багатьох сферах життя. Показовим є використання у кримінальному процесі Кодексу, прийнятого Верховною Радою УРСР ще у далекому 1960 році. Сотні змін та доповнень, якими намагалися «залатати» численні прогалини, колізії та невідповідності не привели до його якісної зміни. Аналогічна ситуація у багатьох галузях права призводить до того, що значна частина проголошених у Конституції прав не знайшла правових механізмів реалізації, багато законодавчих актів, які необхідні для здійснення конституційних норм, досі не прийняті, а практика реалізації деяких законів свідчить про необхідність їх суттєвої корекції.

Тому одним із завдань Національної академії правових наук України на 2011 рік є розробка правових механізмів реалізації положень Конституції України, забезпечення та охорона прав і свобод людини та громадянина, завершення розпочатих у багатьох сферах правових реформ.

3. Ще одним важливим напрямом діяльності Академії на 2011 рік є науково-правове забезпечення інтеграції вітчизняної правової системи до європейських стандартів та виконання зобов'язань України перед міжнародними інституціями. Вступ України до Ради Європи та проголошення політичної мети набуття членства у Європейському Союзі вимагає реалізації багатьох державно-правових змін.

Для реалізації цієї мети Указом Президента України від 12 січня 2011 року затверджено План заходів із виконання обов'язків та зобов'язань України, що випливають із її членства в Раді Європи, яким передбачається розробка близько 30 нормативно-правових актів, концепцій, державних програм, на необхідність яких вказували Парламентська Асамблея Ради Європи, Комітет міністрів Ради Європи, Венеціанська комісія, Європейський комітет з питань запобігання катуванням.

Жодна інша наукова установа не зможе надати необхідне консультування Уряду та відповідним міністерствам із такого широкого кола

питань. Тому саме Національна академія правових наук України повинна стати основним експертом із правових питань для Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, окремих міністерств та відомств, правоохоронних та судових органів.

4. Академія повинна постійно вдосконалювати власні форми та методи роботи, знаходити нові.

Необхідно розширювати співпрацю у галузі координації тематики дисертаційних досліджень. Координаційну роботу щодо тематики дисертаційних досліджень з юридичних наук Академія проводить з 1995 року. За цей час видано вже 15 Збірників тем дисертаційних досліджень та постійно оновлюється електронна база даних. Необхідно вносити пропозиції до Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України щодо запровадження такої координації і за іншими науками, затвердити спільний наказ щодо цього Міністерства та Академії.

5. У 2011 році набув чинності новий Перелік пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2011–2015 роки. Він був розроблений у тісній співпраці з Національною академією наук України та на наступні п'ять років є основним документом для всіх наукових установ Академії під час визначення тематики досліджень.

6. Завданням на 2011 рік є якісне видання 5-томної наукової праці «Правова система України: історія стан та перспективи» російською мовою. Відповідальним за її випуск є видавництво «Право». Ця праця стане своєрідним обличчям вітчизняної юридичної науки на теренах пострадянського простору, а тому питанням якісного перекладу, редагування та добротної поліграфії необхідно приділити найбільшу увагу.

Але вже зараз ми повинні замислитися над наступним кроком — перекладом подібних найкращих праць англійською мовою, тоді мовних бар'єрів для нашої науки не буде у масштабах всього світу.

7. Члени Академії та науково-дослідні установи повинні відновлювати розірвані зв'язки з навчальними та науковими закладами Російської Федерації, Республіки Беларусь, інших держав СНД та активніше встановлювати нові зв'язки з науковцями з Європи, США, інших розвинутих країн. Наука у сучасному світі не має кордонів і може ефективно розвиватися постійно збагачуючись новими ідеями та думками.

У цьому зв'язку цілком логічним і виправданим кроком стало обрання іноземним членом Академії одного з найбільш шанованих на всьому пострадянському просторі науковця — С. С. Алексєєва, який за життя став класиком загальної теорії права.